

הכנות לליל הסדר

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קט עמוד א
תניא, אמרו עליו על רבי עקיבא: מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערב יום הכפורים. בערב פסח - בשביל תינוקות, כדי שלא ישנו. וערב יום הכיפורים - כדי שיאכילו את בניהם.

2. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צט עמוד ב
משנה. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך.

3. רא"ש מסכת פסחים פרק י סימן ב
ב עד שתחשך תימה אמאי תנא עד שתחשך טפי מבערבי שבתות ובערבי ימים טובים דלא קתני אלא לא יאכל מן המנחה ולמעלה ותו לא וי"ל דאתא לאשמעינן אף על גב דבשבתות ובשאר ימים טובים יכול להוסיף מן החול על הקדש ולאכול קודם שתחשך כדאמרין פרק תפלת השחר (דף כז ב) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש על הכוס בערב הפסח לא מצי אכיל עד שתחשך.

4. תרומת הדשן סימן קלז
שאלה: בע"פ כשיוצאים מבהכ"נ בערבית עדיין יום הוא, שרי לקדש על הכוס ולהתחיל הסדר מבעוד יום או לאו?
תשובה: יראה דלא שרי למיעבד הכי, דהתוס' ומרדכי ואשירי ריש ע"פ כתבו בשם הר"י דאורליני"ש, דאין מצות מצה ומרור אלא בלילה ממש. וא"כ אף על גב דקודם שיסיים ההגדה ויגיע לאכול מצה ומרור יהיה לילה ממש, מ"מ כוס של קידוש שהוא אחד מד' כוסות גם אכילת שאר ירקות ויתר שינוי דעבדינא כדי שישאלו התינוקות, וכ"ש האגדה עצמה בעי נמי דליהוי בשעת שראוי לאכול מצה ומרור, דכל הני אמצות מצה ומרור שייכי

5. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעב סעיף א
יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום, כדי לאכול מיד כשתחשך; ואף אם הוא בבית המדרש, יקום מפני שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו, אבל לא יאמר קידוש עד שתחשך.

6. משנה ברורה סימן תעב ס"ק א
(א) כדי לאכול מיד - לאו דוקא והכונה כדי שיהיה אפשר לו להתחיל הסדר תיכף משתחשך ולא ישתהה:

7. פרי חדש אורח חיים סימן תמד סעיף ז
אין לסדר השולחן לצורך הלילה אלא יסדרנו בערב שבת מהר"י ווייל סימן קצ"ג, והוא הדין דאין מסדרין השולחן ביום ראשון של פסח לצורך הלילה,

8. חזון עובדיה עמוד רסח
אין לסדר את השולחן והכלים בשבת ערב פסח לצורך ליל הסדר, אלא אחר שיעבור זמן בין השמשות של מוצ"ש, דהיינו כשלוש עשרה דקות וחצי (זמניות) אחר שקיעת החמה, שאין שבת מכין ליום טוב. ואם יש צורך גדול להכין השולחן וכליו קודם צאת הכוכבים, כגון שהמקום רחב ידים ובני הבית מרובים, יכולים להקל בבין השמשות דמוציא שבת (שכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בבין השמשות)

סידור הנרות במוצ"ש

9. חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל צב סעיף ב
אסור לחמם נר של שעוה או חלב לדבוקו במנורה או בכותל, שמא ימרח ([מ"א] ס' תקי"ד). ונראה לי דאם השפופרת סתום בחלב, מותר לנקותו בסכין וכיוצא בו:

10. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיד סעיף ב
היה בה נקב ונסתם, אם הוא למטה מן השמרים, אסור לפתחו דכיון שהוא למטה וכל כובד היין עליו צריך סתימה מעליא וחשיב כפותח מחדש; למעלה מן השמרים, מותר לפתחו.

11. ש"כ פרק יג סעיף מג
פמוט שבית הקיבול שלו נתמלא שעוה, מותר לנקותו מן השעוה ביו"ט כדי להכניס בו נר חדש. לצורך הניקוי טוב להיזהר לא לשפוך מים חמים על השעוה, אלא ישתמש בכלי (כגון סכין) ולא בקיסם עץ אשר אסור לטלטלו. הסיר את השעוה אסור לטלטלה.

ברכת הנרות

12. מרדכי מסכת שבת פרק במה מדליקין רמז רעג
ובירושלמי דפ' הרואה גרסינן המדליק נר של שבת צריך לברך להדליק נר של שבת וכן ביום טוב של יום טוב ונראה דביום הכפורים בלא שבת אין מברכין על הדלקת הנר דלא חשו לשלום בית אלא בשבת מפני כבוד שבת:

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רסג סעיף ה
כשידליק, יברך: בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת, אחד האיש ואחד האשה. גם ביום טוב צריך לברך: להדליק נר של יום טוב. ...הגה: יש מי שאומר שמברכין קודם ההדלקה, ויש מי שאומר שמברך אחר ההדלקה (מרדכי סוף ב"מ). וכדי שיהא עובר לעשייתו לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה, ומשימין היד לפני הנר אחר הדלקה ומברכין, ואח"כ מסלקין היד וזה מקרי עובר לעשייה, וכן המנהג (מהרי"ל).

14. רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן רסג סעיף ה
[שו"ע] גם ביו"ט צריך לברך. יש מקומות שהנשים נוהגין לברך זמן בהדלקת נר יום טוב ואין לזה יסוד מיהו אין למחות בהן בחזקת היד שאלת יעב"ץ ס' ק"ז:

15. ערוך השולחן אורח חיים סימן רסג סעיף יב
כשם שבשבת מצווים בהדלקת נרות כמו כן ביום טוב דפשיטא דיו"ט הוא זמן שמחה ואין שמחה בלא אור ולכן צריכה לברך ברוך אתה ד' אמ"ה אקב"ו להדליק נר של יום טוב והמרדכי והא"ז והגהמ"י הביאו זה מירושלמי ואני לא מצאתי זה בירושלמי שלפנינו ונשים שלנו מברכות גם שהחיינו בעת הדלקת הנרות ביום טוב ואין למחות בידן דע"פ רוב בעי"ט מדליקות לעת ערב ממש וקאי שהחיינו על יום טוב ויש מפקפקים בזה והנח להן לבנות ישראל מנהגן

16. פסקי תשובות אורח חיים סימן תקיד אות כא
אמנם יש לידע אותן (לאילו המדליקות מבעו"י) שע"י ברכת שהחיינו חל עליהם קודשת יום טוב ואסורות באכילה ושתיה עד שישמעו קידוש ובכל המלאכות האסורות ביום טוב (כגון נסיעה ברכב), ואינן יכולות להתנות שלא יחול עליהם קדושת יום טוב.

17. משנה ברורה סימן רסג ס"ק כג
(כג) גם ביום טוב וכו' - ואין צריך לברך זמן על ההדלקה מיהו במקום שנהגו אין למחות בידן;

18. משנה ברורה סימן תר ס"ק ד
עוד כתבו דה"ה אשה בברכת הדלקה ביום שני תלבש בגד חדש או תניח פרי חדש ואז תוכל לברך שהחיינו:

19. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן כא
אשה אם תענה אמן אחר ברכת לישיב בסוכה דקדוש ובאשה שיושבת חוץ לסוכה ותאכל שם אם יש לה לענות אמן על ברכת לישיב בסוכה כשדעתה לשתות מן היין כרגיל ודימה כתר"ה לאמן על שהחיינו בקידוש יום טוב שהיא כבר ברכה

ח"ו סי' י'. והבאתי שם משו"ת ריב"א ח"ב סי' ק"ז שמזכיר שמברכים על נר שעל שלחנו, והבאתי מהמדקדקים שנוהגין להקריב ב' נרות מהדולקים בבית משום אבוקה מצוה מן המובחר, או שנוהגים להדליק ב' גפרורים ולקרוב אהדדי ולברך עליהם. ודנתי שם גם בדברי הלקט יושר בזה וכתבתי כמה פירושים בכוונת דבריו, וא' מן הפירושים כתבתי שר"ל שצריך להדליק נר אחר וא"א לברך על נר יום טוב, וביארתי די"ל טעמו בזה שהוא מפני דאין עושין חבילות חבילות ולכן אין לברך משום כך גם ברכת הנר על אותו נר - יום טוב. וסיימתי דיוצא לנו לפי"ז חידוש דין דלא שפיר עבדי אותם המברכין ברכת הנר במוצ"ש שחל בו יום טוב על נרות שברכו עליו ליו"ט יעו"ש.

25. פסקי תשובות אורח חיים סימן תקיד אות כג

ויש אומרים שנכון להקפיד, ביום טוב שחל במוצ"ש, לא לברך ברכת "בורא מאורי האש" על נרות שהודלקו בברכה לכבוד יום טוב, כי אין עושין מצוות חבילות חבילות, אלא ידליק נרות אחרים או שני גפרורים לצורך ברכת בומה"א, אמנם מנהג העולם אינו כן.

שהחיינו בשעת הדלקת הנרות שפשיטא לכתר"ה דלא עונה אמן, הנה כמדומני במה שפשיטא ליה לכתר"ה נמי אין המנהג כן, והוא קצת הכרח דאם לא היו יכולות הנשים לענות אמן לא היו מנהיגין להנשים שיברכו שהחיינו בשעת הדלקת הנרות ביום טוב כדי שלא יבואו להפסיק בעניית אמן דרובא דנשי לא ידעו לחלק בין ברכה זו לשאר ברכות הקידוש, ואף הריעב"ץ בסדרו ביום טוב של פסח כתב שלא היו צריכות לברך שהחיינו כתב ביום טוב של ר"ה =ראש השנה= דמברכות שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, וגם לא כתב שיזהירו להנשי שלא יענו אמן בשמיעת קידוש שא"כ מוכרח לומר דהיו מניחין להן שיענו אמן והטעם שהוא משום שמ"מ אין זה הפסק דמאחר דלבעלה שאומר הקידוש שמוציא אותה הוא מברכות הקידוש

20. שו"ת שבט הלוי חלק ג סימן סט

ובעניתי יראה דבליל פסח לא היה הפסק וכן בליל סוכות יראה דלא היה הפסק, ובליל שבועות היה הפסק ואז באמת לא תענה אמן זה, וטעמא דיילי דבליל פסח שהחיינו בא על כמה דברים, על היו"ט, על מצות מצה ומרור, על מצוות ספור יצי"מ ומצות הלילה, והאשה בשעה שמדלקת לא מכוונת או לא תכוון רק על מצוות הדלקת נרות שבאה מחמת יום טוב, ועדיין יש לה הזכות על שהחיינו של שאר מצות הלילה ונהי דלברך פעמים ממש אין מקום לפי מנהג שלנו אבל אם היא מכוונת לצאת בשחיינו של הבעל לידי שהחיינו של מצה ומרור וכו' אין עול בדבר

21. חזון עובדיה עמוד רסט

ולכתחילה אין לנשים לברך "שהחיינו" בעת ההדלקה. ואם קדמו הנשים וברכו שהחיינו על הדלקת נרות, לא יחזרו לברך בעצמן "שהחיינו" על כוס הקידוש, שהרי זמן אומר אפילו בשוק

זמן הדלקת

22. פרישה

הטעות השני מה שנוהגות הנשים להדליק נרותיהן של יום טוב אחר שהתפללו הקהל ערבית, ואחר יציאתם מבית הכנסת לביתם קודם אכילה וזה אינו נכון התיינח בליל יום טוב של גלויות שהוא ספיקא דיומא ואסור להכין מיום טוב ראשון לשני ראוי לעשות כן, אבל מה שנמשך מזה שנוהגות לדלוק גם בליל יום טוב ראשון כן זה אינו נכון, ויותר טוב מדינא להדליק הנרות גם כן קודם תפלת ערבית ולקבל היום טוב בהדלקתן הכל כמו שעושין לכבוד שבת".

23. והרה"ג בצלאל זילטי רבה של ירושלים (הדרום) יט וכן משנת יעב"ץ סי' (לד)

אמנם נראה יסוד למנהג העולם שמדליקין נר של יו"ט בלילה ממש ולא מבעוד יום שהרי בחו"ל נוהג יו"ט שני ומבואר בשו"ע או"ח סי' תקג ס"א דאסור להכין מיו"ט לחבירו, ועי' במג"א שם וכו"ש האידינא דאנן בקיאים בקביעא דירחא, ויו"ט שני לגבי ראשון חול הוא דאסור, וא"כ להדליק את הנר של יו"ט שני בודאי שאסור מבעוד יום, אלא צריך להדליק בלילה ממש, לכן נהגו להדליק גם הנר של יו"ט ראשון רק בלילה ולא מבעוד יום, גזרה משום יו"ט שני. ולפי זה בא"י שנוהג יו"ט רק יום אחד, א"כ יש להורות להדליק נר של יו"ט מבעוד יום, וזה משום כבוד יו"ט"

האם עושים הבדלה על נרות שבת?

24. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן מב

ב' ועל אודות ברכת מאורי האש על נרות - יום טוב, ביום טוב שחל להיות במוצ"ש. כבר כתבתי בזה בספרי שו"ת צ"א